

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

15. september 2022*

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artiklid 47 ja 48 – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – Artikkel 6 – Direktiiv (EL) 2016/343 – Süütuse presumptsiooni teatavate aspektide ja õiguse viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul tugevdamine – Artikkel 8 – Õigus viibida kohtulikul arutelul – Tagasisaatmisotsus koos viieaastase sissesõidukeeluga – Ilma asjaomase isiku kohalviibimiseta toimuva kohtuliku arutelu tingimused – Riigisiseses õiguses ette nähtud kohustus viibida kohtulikul arutelul

Kohtuasjas C-420/20,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sofiyski Rayonen sadi (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria) 7. augusti 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 9. septembril 2020, kriminaalasjas järgmise isiku suhtes:

HN,

menetluses osales:

Sofiyska rayonna prokuratura,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president A. Arabadjiev, Euroopa Kohtu asepresident L. Bay Larsen (ettekandja), kohtunikud I. Ziemele, P. G. Xuereb ja A. Kumin,

kohtujurist: J. Richard de la Tour,

kohtusekretär: ametnik M. Longar,

arvestades kirjalikku menetlust ja 8. detsembri 2021. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- HN, esindaja: *advokat* N. Nikolova,
- Saksamaa valitsus, esindajad: F. Halabi, M. Hellmann, R. Kanitz ja J. Möller,
- Ungari valitsus, esindajad: M. Z. Fehér ja R. Kissné Berta,

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

- Madalmaade valitsus, esindajad: K. Bulterman ja H. S. Gijzen,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Wasmeier ja I. Zaloguin,

olles 3. märtsi 2022. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul (ELT 2016, L 65, lk 1), artikli 8 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud kriminaalmenetluses, mis on alustatud HNi suhtes, keda süüdistatakse võltsitud dokumentide kasutamises.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2008/115/EÜ

- 3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98; parandus ELT 2019, L 240, lk 17) artiklis 1 on ette nähtud:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised nõuded ja kord, mida tuleb kohaldada liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, kooskõlas ühenduse õiguse üldpõhimõtete hulka kuuluvatele põhiõigustega ja rahvusvahelise õigusega, kaasa arvatud pagulaste kaitse ja inimõigustega seotud kohustustega.“

- 4 Direktiivi artikli 11 lõigetes 1 ja 3 on sätestatud:

„1. Tagasisaatmisotsustele lisatakse sissesõidukeeld:

- a) kui tähtaega vabatahtlikuks lahkumiseks ei ole määratud või
- b) kui tagasipöördumiskohustust ei ole täidetud.

Teistel juhtudel võib tagasisaatmisotsustele lisada sissesõidukeelu.

[...]

3. Liikmesriigid kaaluvad sissesõidukeelu kehtetuks tunnistamist või peatamist, kui kolmanda riigi kodanik, kellele väljastati lõike 1 teise lõigu kohaselt sissesõidukeeld, suudab tõestada, et ta on lahkunud liikmesriigi territooriumilt täielikus kooskõlas tagasisaatmisotsusega.

[...]

Liikmesriigid võivad üksikjuhtudel humanitaarkaalutlustel sissesõidukeelu väljastamisest loobuda, selle kehtetuks tunnistada või peatada.

Liikmesriigid võivad muude kaalutluste korral üksikjuhtudel või teatavat liiki juhtudel sissesõidukeelu väljastamisest loobuda, selle kehtetuks tunnistada või peatada.“

Direktiiv 2016/343

5 Direktiivi 2016/343 põhjendused 9, 10, 35, 36 ja 48 on sõnastatud järgmiselt:

„(9) Käesoleva direktiivi eesmärk on tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, sätestades ühised miinimumnormid, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kohtulikult arutelul.

(10) Käesoleva direktiivi eesmärk on kahtlustatavate ja süüdistatavate menetlusõiguste kaitse ühiste miinimumnormide kehtestamisega suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikuse tunnustamise hõlbustamisele. Sellised ühised miinimumnormid peaksid kõrvaldama ka takistused kodanike vabalt liikumiselt liikmesriikide territooriumil.

[...]

(35) Kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikult arutelul ei ole absoluutne. Teatavatel tingimustel peaksid kahtlustatav ja süüdistatav saama sellest õigusest selge sõnaga või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda.

(36) Teatavatel asjaoludel peaks olema võimalik otsustada kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle vaatamata asjaolule, et asjaomane isik ei viibi kohtulikult arutelul. Nii võib see olla juhul, kui kahtlustatavale või süüdistatavale teatati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest ning ta ei ilmu sellest hoolimata kohale. Kahtlustatava või süüdistatava teavitamine kohtulikult arutelust peaks tähendama seda, et ta kutsutakse sinna isiklikult või kõnealusele isikule antakse ametlik teave kohtuliku arutelu toimumise aja ja koha kohta muul viisil, mis võimaldab tal kohtulikult arutelust teada saada. Kahtlustatava või süüdistatava teavitamine mitteilmumise tagajärgedest peaks tähendama eelkõige seda, et isikule on teatatud, et otsus võidakse teha ka siis, kui ta ei ilmu kohtulikule arutelule.

[...]

(48) Kuna käesolevas direktiivis kehtestatakse miinimumnormid, peaks liikmesriikidel olema võimalik direktiivis sätestatud õigusi laiendada, et tagada kaitse kõrgem tase. Liikmesriikide pakutava kaitse tase ei tohiks kunagi langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud [Euroopa Liidu põhiõiguste] hartas või [Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse] konventsioonis, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus.“

6 Direktiivi artiklis 1 on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised miinimumnormid, mis käsitlevad

- a) süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte kriminaalmenetluses,
- b) õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul.“

7 Direktiivi artikli 8 lõigetes 1–4 on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulikul arutelul.

2. Liikmesriigid võivad näha ette, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui

- a) kahtlustatavat või süüdistatavat teavitati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest või
- b) kahtlustatavat või süüdistatavat, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud kahtlustatav või süüdistatav või kelle on määranud riik.

3. Lõike 2 kohaselt tehtud otsuse saab kahtlustatava või süüdistatava suhtes täitmisele pöörata.

4. Kui liikmesriigid võimaldavad viia läbi kohtulikku arutelu kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid käesoleva artikli lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, võivad liikmesriigid ette näha, et otsuse saab siiski teha ja täitmisele pöörata. Sellisel juhul tagavad liikmesriigid, et kahtlustatava või süüdistatava otsusest teavitamisel, eelkõige siis, kui nad tabatakse, teavitatakse neid ka võimalusest asjaomane otsus vaidlustada ja õigusest taotleda artikli 9 kohaselt uut kohtulikku arutelu või muud õiguskaitsevahendit.“

Bulgaaria õigus

8 Karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) põhikohtuasja asjaoludele kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „NK“) artikkel 93 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas seadustikus kasutatakse edaspidi nimetatud mõisteid ja väljendeid järgmises tähenduses:

[...]

7) „Raske kuritegu“: kuritegu, mille eest karistatakse üle viieaastase vangistuse, eluaegse vangistuse või eluaegse vangistusega ilma ennetähtaegse vabanemise võimaluseta.

[...]“.

9 NK artiklis 308 on ette nähtud:

„1. Isikut, kes koostab kasutamise eesmärgil vale ametliku dokumendi või võltsib selleks ametliku dokumendi sisu, karistatakse dokumendi võltsimise eest kuni kolmeaastase vangistusega.

2. Kui lõikes 1 nimetatud tegu puudutab [...] Bulgaaria või muu riigi isikut tõendavaid dokumente [...], karistatakse kuni kaheksa-aastase vangistusega.“

10 NK artiklis 316 on sätestatud:

„Käesoleva peatüki eelmistes artiklites ette nähtud karistus mõistetakse ka isikule, kes teadlikult kasutab valet või võltsitud dokumenti, ebaõiget dokumenti või eelmises artiklis nimetatud dokumenti, kui teda ei saa pidada vastutavaks sellise dokumendi koostamise eest.“

11 Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelno protsesualen kodeks) põhikohtuasja asjaoludele kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „NPK“) artikkel 269 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Raske kuriteo toimepanemises esitatud süüdistuse korral peab süüdistatav viibima kohtulikult arutelul.

2. Kohus võib määrata, et süüdistatav peab kohtusse ilmuma ka kohtuasjades, milles tema kohalviibimine ei ole tingimata nõutav, kui see on vajalik objektiivse tõe väljaselgitamiseks.

3. Kui see ei takista objektiivse tõe väljaselgitamist, võib asja arutada ilma süüdistatava kohalviibimiseta, kui:

1) isik ei viibi aadressil, mille ta on märkinud, või on aadressi muutnud, sellest pädevat asutust teavitamata;

2) tema elukoht Bulgaarias ei ole teada ja seda ei ole põhjaliku otsingu tulemusena kindlaks tehtud;

3) talle on nõuetekohaselt saadetud kohtukutse, ta ei ole ilmumata jätmiseks esitanud mõjuvat põhjust ja järgitud on artikli 247b lõikes 1 sätestatud menetlust;

4) ta viibib väljaspool Bulgaaria Vabariigi territooriumi ja:

a) tema elukoht on teadmata;

b) talle ei saa kohtukutset kätte toimetada muudel põhjustel;

c) talle on kohtukutse nõuetekohaselt kätte toimetatud ja ta ei ole esitanud mõjuvaid põhjusi kohtusse ilmumata jätmiseks.“

12 Bulgaaria Vabariigis viibivate välismaalaste seaduse (Zakon za chuzhdentsite v Republika Bulgaria) (DV nr 153, 23.12.1998) põhikohtuasja asjaoludele kohaldatava redaktsiooni artikli 10 lõikes 1 on sätestatud:

„Välismaalasele ei anta viisat või tal ei lubata riiki siseneda, kui:

[...]

7) ta on üritanud riiki siseneda või riigist läbi sõita valedes või võltsitud dokumentidega, viisa või elamisloaga;

[...]“.

13 Selle seaduse artiklis 41 on ette nähtud:

„Tagasisaatmine on kohustuslik, kui:

[...]

5) on kindlaks tehtud, et välismaalane on riiki sisenenud seaduslikult, kuid ta üritab lahkuda kohas, mis ei ole selleks ette nähtud, või kasutades selleks passi või reisidokumenti, mis on vale või võltsitud.“

14 Sama seaduse artikli 42h lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumile sissesõidu ja seal viibimise keeldu kohaldatakse, kui:

1. on täidetud artikli 10 lõikes 1 sätestatud tingimused;

[...]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

15 Albaania kodanikku HNi kahtlustati selles, et ta esitas 11. märtsil 2020 enne Bristolisse (Ühendkuningriik) suunduvale lennule minemist Sofia (Bulgaaria) lennujaama piirikontrollipunktis võltsitud passi ja võltsitud isikutunnistuse, mis nägid välja nii, nagu need oleks väljastanud Kreeka pädevad ametiasutused.

16 Pärast seda, kui politsei oli ta samal päeval kinni pidanud, alustati Sofia rajooniprokuratuuris (Sofiyska rayonna prokuratura, Bulgaaria) eeluurimismenetlust võltsitud dokumentide kasutamise tõttu.

17 Järgmisel päeval tegi Granichno politseysko upravlenie direktor – Sofia (Sofia piiripolitseiamet, Bulgaaria) HNi suhtes tagasisaatmisotsuse, millele lisati viieaastane sissesõidukeeld, mis algas 12. märtsil 2020 ja kehtib 11. märtsini 2025.

18 Eeluurimist läbi viiva asutuse otsusega esitati HNile 23. aprillil 2020 süüdistus võltsitud dokumentide kasutamise eest. See otsus esitati HNile ja tema advokaadile 27. aprillil 2020. Samas teavitati HNi tema õigustest, eelkõige õigustest, mis tulenevad NPK artiklist 269, mis käsitleb tagaselja toimuvat menetlust ja sellise menetluse tagajärgi.

19 Samal päeval toimunud ärakuulamisel teatas HN, et mõistab neid õigusi, millest teda teavitati, ja ei soovi menetluses osaleda, sest osalemisega kaasneksid talle ebaproportsionaalsed kulud, ning et ta usaldab täielikult oma advokaati ennast tagaseljamenetluses esindama.

20 27. mail 2020 esitati HNi suhtes NK artiklis 316 koostoimes NK artikliga 308 ette nähtud kuriteo toimepanemisega seoses koostatud süüdistusakt läbivaatamiseks eelotsusetaotluse esitanud kohtule Sofiyski Rayonen sadile (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria).

- 21 24. juuni 2020. aasta kohtumäärusega määras see kohus avaliku eelistungi 23. juuliks 2020 ja ettekandja-kohtunik nägi ette, et HNile tuleb anda Bulgaaria siseministeeriumi vahendusel selle kohtumääruse ja süüdistusakti tõlked albaania keelde. Kohtumääruses oli ka märgitud, et süüdistatava viibimine kohtuistungil oli vastavalt NPK artikli 269 lõikele 1 kohustuslik ja et menetlus saab toimuda tagaselja üksnes selle artikli lõikes 3 ette nähtud tingimusi järgides.
- 22 16. juulil 2020 teatas ministeerium sellele kohtule, et kuna HN oli tema suhtes piiripolitsei ameti tehtud tagasisaatmisotsuse täitmiseks viidud 16. juunil 2020 Bulgaaria piirile, ei olnud võimalik HNi tema suhtes algatatud kohtumenetlusest nõuetekohaselt teavitada.
- 23 Neil asjaoludel otsustas Sofiyski Rayonen sad (Sofia rajoonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas on lubatav, et süüdistatava õigust viibida teda puudutaval kohtulikul arutamisel, mis on sätestatud [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõikes 1, piiratakse riigisiseste õigusnormidega, mille kohaselt võib välismaalase suhtes, kelle vastu on esitatud ametlik süüdistus, kehtestada halduskorras keelu siseneda kriminaalmenetlust korraldavasse riiki ja seal viibida?
2. Kas juhul, kui esimesele küsimusele tuleb vastata jaatavalt, on [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõike 2 punktis a ja/või punktis b sätestatud tingimused kohtuliku arutamise toimumiseks süüdistatavast välismaalase kohalviibimiseta täidetud, kui süüdistatavat on kriminaalasjast ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärjedest nõuetekohaselt teavitatud ja süüdistatavat esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud süüdistatav või määranud riik, kuid süüdistataval ei võimalda kohtusse ilmuda tema suhtes halduskorras kehtestatud keeld siseneda kriminaalmenetlust korraldavasse riiki ja seal viibida?
3. Kas on lubatav, et süüdistatava õigus viibida teda puudutaval kohtulikul arutamisel, mis on sätestatud [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõikes 1, muudetakse riigisiseste õigusnormidega süüdistatava menetlusõiguslikuks kohustuseks; kas liikmesriigid tagavad sel viisil kaitse kõrgema taseme direktiivi põhjenduse 48 tähenduses? Või on selline toimimine pigem vastuolus direktiivi põhjendusega 35, milles on märgitud, et süüdistatava õigus ei ole absoluutne ja sellest on võimalik loobuda?
4. Kas eeldusel, et süüdistatavat on kohtusse ilmumata jätmise tagajärjedest teavitatud, on süüdistataval lubatud loobuda [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõikes 1 sätestatud õigusest viibida teda puudutaval kohtulikul arutamisel, kui ta teeb õigusest loobumise kohta kohtueelse menetluse käigus üheti mõistetava avalduse?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Kolmas küsimus

- 24 Kolmanda küsimusega, mida tuleb analüüsida kõigepealt, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisese õigusnormid, mis näevad kriminaalmenetluses kahtlustatavale ja süüdistatavale ette kohustuse viibida kohtulikul arutelul.

Vastuvõetavus

- 25 Euroopa Komisjon kahtleb, kas kolmas küsimus, mis pakub käesolevas kohtuasjas pigem teoreetilist huvi, on vastuvõetav, võttes arvesse, et süüdistataval ei ole võimalik minna liikmesriiki, kus tema suhtes kohtumenetlus toimub.
- 26 Selle kohta tuleb meelde tuletada, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale on ELTL artiklis 267 ette nähtud Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute koostöö raames üksnes asja menetleval ja selles tehtava lahendi eest vastutaval liikmesriigi kohtul õigus kohtuasja eripära arvesse võttes hinnata nii eelotsuse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Seega, kui küsimused on esitatud liidu õiguse tõlgendamise kohta, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud vastama (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus *The Department for Communities in Northern Ireland*, C-709/20, EU:C:2021:602, punkt 54 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 27 Järelikult eeldatakse, et liidu õigust käsitlevad küsimused on asjakohased. Euroopa Kohus võib keelduda liikmesriigi kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastamast vaid siis, kui on ilmne, et küsimuses osutatud liidu õigusnormi tõlgendusel või kehtivuse kontrollimisel ei ole mingit seost põhikohtuasja asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (28. aprilli 2022. aasta kohtuotsus *Caruter*, C-642/20, EU:C:2022:308, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 28 Eelotsusetaotlusest nähtub aga, et Bulgaaria õiguses on ette nähtud sellise raske kuriteo toimepanemises süüdistatavatele, nagu käesolevas asjas HNile ette heidetakse, kohustus viibida kohtulikul arutelul ning seega kehtib HNi suhtes selline kohustus Bulgaaria õiguse järgi.
- 29 Selles kontekstis ei piisa asjaolust, et HN viibib väljaspool Bulgaaria territooriumi ja et tal on keelatud sinna siseneda, et tuvastada, et kolmas küsimus, mis puudutab sellise kohustuse kooskõla liidu õigusega, ei ole ilmselgelt kuidagi seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, ning seega selleks, et lükata ümber eeldus, et see küsimus on asjakohane.
- 30 Seega on kolmas küsimus vastuvõetav.

Sisulised küsimused

- 31 Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikes 1 on ette nähtud, et liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulikul arutelul.
- 32 Selle sätte sõnastusest nähtub selgelt, et liikmesriigid peavad võimaldama kahtlustatavatel ja süüdistatavatel viibida kohtulikul arutelul.
- 33 Seevastu ei sisalda see säte ühtegi täpsustust selle kohta, kas liikmesriikidel on võimalik ette näha, et kohtulikul arutelul viibimine on kohustuslik.
- 34 Ka on selle direktiivi muudes sätetes märgitud, et liikmesriikidel on õigus korraldada kohtulik arutelu ilma asjaomase isiku osavõtuta.

- 35 Nii on selle direktiivi artikli 8 lõikes 2 sätestatud, et liikmesriigid võivad ette näha, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui on täidetud teatavad tingimused.
- 36 Konteksti, millesse need tingimused kuuluvad, on täpsustatud direktiivi 2016/343 põhjenduses 35, milles väljendub direktiivi artikli 8 lõikes 2 ellu viidud loogika, mille kohaselt peavad kohtulikkude arutelu ilma kahtlustatava või süüdistatava kohalviibimiseta võimaldama jätkata teatavad ühemõttelised teod, mis kajastavad tema tahet loobuda oma õigusest viibida kohtulikul arutelul (vt selle kohta 19. mai 2022. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (põgenenud süüdistatavat puudutav kohtulik arutelu), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 35).
- 37 Kuigi see säte võimaldab seega liikmesriikidel teatavatel tingimustel ette näha, et kriminaalmenetlus võib toimuda kahtlustatava või süüdistatava kohalviibimiseta, ei pane see liikmesriikidele kohustust sellist võimalust oma riigisisises õiguses ette näha.
- 38 Samuti on selle direktiivi artikli 8 lõikes 4 sätestatud, et kui liikmesriigid võimaldavad viia läbi kohtulikkude arutelu kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid sama artikli lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, võivad liikmesriigid ette näha, et otsuse saab siiski teha ja täitmisele pöörata.
- 39 Nii nähtub direktiivi artikli 8 lõike 4 sõnastusest ja eelkõige sõna „kui“ kasutamisest, et liidu seadusandja soovis anda liikmesriikidele üksnes võimaluse näha ette kohtumenetluse korraldamine asjaomase isiku kohalviibimiseta.
- 40 Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 2016/343 artiklis 8 on piiratud sellega, et on ette nähtud ja piiritletud kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul ning sellest õigusest tehtavad erandid, ilma et see siiski paneks liikmesriikidele ülesandeks kehtestada kahtlustatavale või süüdistatavale kohustus viibida kohtulikul arutelul või keelata liikmesriikidel seda teha.
- 41 Selles kontekstis tuleb märkida, et selle direktiivi artiklist 1 nähtub, et direktiivi eesmärk on kehtestada ühised miinimumeeskirjad, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte kriminaalmenetluses ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul, mitte aga kriminaalmenetlust ammendavalt ühtlustada (vt selle kohta 19. mai 2022. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (põgenenud süüdistatavat puudutav kohtulik arutelu), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 42 Seega, arvestades nimetatud direktiiviga tehtud ühtlustamise piiratud ulatust ja asjaolu, et direktiiv ei reguleeri küsimust, kas liikmesriigid võivad nõuda kahtlustatava või süüdistatava ilmumist tema kohtulikule arutelule, kuulub see küsimus üksnes riigisisese õiguse kohaldamisalasse.
- 43 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisese õigusnormid, mis näevad kriminaalmenetluses kahtlustatavale ja süüdistatavale ette kohustuse viibida kohtulikul arutelul.

Neljas küsimus

- 44 Eelotsusetaotlusest nähtub, et neljas küsimus on esitatud juhuks, kui kolmandale küsimusele vastatakse nii, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikega 1 on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis näevad ette kohustuse ilmuda kriminaalmenetluses kohtusse.
- 45 Arvestades kolmandale küsimusele antud vastust, ei ole neljandale küsimusele järelkult vaja vastata.

Esimene ja teine küsimus

- 46 Esimese ja teise küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikeid 1 ja 2 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis lubavad kohtulikku arutelu ilma kahtlustatava või süüdistatava kohalviibimiseta olukorras, kus see isik viibib väljaspool seda liikmesriiki ja tal ei ole võimalik siseneda selle territooriumile põhjusel, et liikmesriigi pädevad asutused on tema suhtes kohaldanud sissesõidukeeldu.
- 47 Nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktides 32 ja 40, näeb direktiivi 2016/343 artikkel 8 ette ja piiritleb liikmesriikide kohustused seoses kahtlustatavale ja süüdistatavale kohtulikult arutelul viibimise võimaldamisega.
- 48 Selle direktiivi artikli 8 lõike 2 kohaselt võivad liikmesriigid ette näha, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui teda teavitati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest või kui teda on kohtulikust arutelust teavitatud ja teda esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud ta ise või kelle on määranud riik.
- 49 On tõsi, et ükski selles sättes nimetatud tingimustest ei puuduta sõnaselgelt selle isiku õigust minna füüsiliselt selle liikmesriigi territooriumile, kus toimub teda puudutavas kriminaalmenetluses kohtulik arutelu, et sellel viibida.
- 50 Samas, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktides 35 ja 36, on selles sättes kehtestatud tingimuste eesmärk piirata selle liikmesriikidele antud võimaluse kasutamist olukordadega, kus tuleb asuda seisukohale, et asjaomane isik on vabatahtlikult ja ühemõtteliselt loobunud kohtulikult arutelul viibimisest.
- 51 Selles kontekstis on oluline märkida, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõige 2 omistab asjaomase isiku teavitamisele erilise tähtsuse, kuna see seab sõnaselgelt igasuguse kohalolekuta toimuva kohtuliku arutamise võimaluse tingimuseks, et isikut on sellest teavitatud.
- 52 Ühtlasi on direktiivi 2016/343 põhjenduses 36 täpsustatud, et kahtlustatava või süüdistatava teavitamine kohtulikust arutelust peaks tähendama seda, et ta kutsutakse sinna isiklikult või kõnealusele isikule antakse ametlik teave kohtuliku arutelu toimumise aja ja koha kohta muul viisil, mis võimaldab tal sellest teada saada.
- 53 Samuti tuleb märkida, et nimetatud direktiivi põhjenduste 9 ja 10 kohaselt on selle eesmärk tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, suurendades liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa

kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikuse tunnustamise hõlbustamisele (19. mai 2022. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (põgenenud süüdistatavat puudutav kohtulik arutelu), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 36).

- 54 Sellega seoses tuleb märkida, et õigus viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul on oluline osa õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on sätestatud põhiõiguste harta artikli 47 teises ja kolmandas lõigus ning artiklis 48, mis vastavad – nagu on täpsustatud selgitustes põhiõiguste harta kohta (ELT 2007, C 303, lk 17) – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artiklile 6 (vt selle kohta 24. mai 2016. aasta kohtuotsus Dworzecki, C-108/16 PPU, EU:C:2016:346, punkt 42, ja 19. mai 2022. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (põgenenud süüdistatavat puudutav kohtulik arutelu), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 51).
- 55 Seega peab Euroopa Kohus tagama, et tema tõlgendus põhiõiguste harta artikli 47 teisele ja kolmandale lõigule ning artiklile 48 kindlustab kaitse tasemel, mis ei ole vastuolus EIÕK artiklis 6 – nagu Euroopa Inimõiguste Kohus on seda tõlgendanud – tagatud kaitse tasemega (vt selle kohta 23. novembri 2021. aasta kohtuotsus IS (eelotsusetaotluse õigusvastasus), C-564/19, EU:C:2021:949, punkt 101).
- 56 Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast nähtub aga, et süüdistatava kohtusse ilmumine on kriminaalasjas õiglase ja nõuetekohase menetluse huvides ülioluline ning kohustus tagada süüdistatavale õigus viibida kohtusaalis on üks EIÕK artikli 6 põhielemente (Euroopa Inimõiguste Kohtu 18. oktoobri 2006. aasta otsus *Hermi vs. Itaalia*, CE:ECHR:2006:1018JUD001811402, punkt 58).
- 57 Selle kohtupraktika kohaselt ei takista EIÕK artikli 6 sõnastus ega mõte seda, et isik loobub vabatahtlikult kas sõnaselgelt või vaikimisi õiglase kohtumenetluse tagatistest. Kohtuistungil viibimise õigusest loobumine peab siiski olema ühemõtteliselt tuvastatud ja selle osas peavad kehtima selle tõsidusele vastavad minimaalsed tagatised (Euroopa Inimõiguste Kohtu 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia*, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 86, ja 13. märtsi 2018. aasta kohtuotsus *Vilches Coronado jt vs. Hispaania*, CE:ECHR:2018:0313JUD005551714, punkt 36).
- 58 Nendest kaalutlustest nähtub, et selliste tingimuste, teiste hulgas eelkõige selle isiku teavitamise tingimuse – mille direktiivi 2016/343 artikli 8 lõige 2 seab liikmesriikidele, et nad saaksid kasutada selles sättes antud võimalust ette näha kohtuliku arutelu korraldamine ilma asjaomase isiku kohalviibimiseta – eesmärk on piirata sellise võimaluse kasutamist olukordadega, kus kõnealusel isikul oli tegelik võimalus kohtulikul arutelul viibida ning ta loobus sellest vabatahtlikult ja ühemõtteliselt.
- 59 Kui aga liikmesriik piirdub sellega, et teavitab asjaomast isikut, kellel on keelatud tema territooriumile siseneda, kohtulikust arutelust, nägemata sellises olukorras ette meetmeid, mis lubaksid tal sellest keelust hoolimata liikmesriiki siseneda, võtab ta sellelt isikult igasuguse reaalse võimaluse tegelikult kasutada õigust kohtulikul arutelul viibida ja jätab seega nimetatud sättes ette nähtud tingimused ilma igasuguse soovitava toimeteta.
- 60 Nimelt erineb selline olukord teisest olukorrast, kus asjaomane isik loobub vabatahtlikult ja ühemõtteliselt oma õigusest viibida kohtulikul arutelul.

- 61 Kõiki neid asjaolusid arvestades tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikega 2 on kaudselt vastuolus see, kui liikmesriik korraldab menetluse sellise isiku kohalviibimiseta, kellel on keelatud tema territooriumile siseneda, nägemata ette meetmeid, mis lubaksid isikul hoolimata sellest keelust liikmesriiki siseneda.
- 62 Kuna eelotsusetaotlusest nähtub, et käesoleval juhul ei tohi asjaomane isik siseneda selle liikmesriigi territooriumile, kus toimub kohtulik arutelu, sest selle liikmesriigi pädevad asutused on kohaldanud tema suhtes sissesõidukeeldu, tuleb veel kontrollida, kas direktiiviga 2008/115 on vastuolus, kui liikmesriik tunnistab niisuguses olukorras sellele isikule kohaldatud sissesõidukeelu kehtetuks või peatab selle.
- 63 Sellega seoses tuleb meelde tuletada, et nimetatud direktiiv, millega määratakse kindlaks ühised nõuded ja kord, mida tuleb kohaldada liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, lubab artikli 11 lõike 3 kohaselt liikmesriikidel juhul, kui tagasisaatmisotsusele on lisatud sissesõidukeeld, sellise keelu kehtetuks tunnistada või peatada.
- 64 Viidatud lõike neljandas lõigus on täpsustatud, et liikmesriikidel on selline õigus üksikjuhtudel või teatavat liiki juhtudel.
- 65 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 87 märkis, annab direktiivi 2008/115 artikli 11 lõike 3 neljas lõik liikmesriikidele suure kaalutusõiguse kindlaks määrata juhud, mil nende arvates tuleb tagasisaatmisotsusele lisatud sissesõidukeeld peatada või kehtetuks tunnistada ja nad võivad seega sellise sissesõidukeelu kehtetuks tunnistada või peatada selleks, et lubada kahtlustataval või süüdistataval siseneda tema territooriumile, et viibida kohtulikult arutelul.
- 66 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis lubavad kohtulikku arutelu ilma kahtlustatava või süüdistatava kohalviibimiseta olukorras, kus see isik viibib väljaspool seda liikmesriiki ja tal ei ole võimalik siseneda selle territooriumile põhjusel, et liikmesriigi pädevad asutused on tema suhtes kohaldanud sissesõidukeeldu.

Kohtukulud

- 67 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamiseiga seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

- 1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul, artikli 8 lõiget 1**

tuleb tõlgendada nii, et:

sellega ei ole vastuolus riigisisised õigusnormid, mis näevad kriminaalmenetluses kahtlustatavale ja süüdistatavale ette kohustuse viibida kohtulikult arutelul.

- 2. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et:**

sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis lubavad kohtulikku arutelu ilma kahtlustatava või süüdistatava kohalviibimiseta olukorras, kus see isik viibib väljaspool seda liikmesriiki ja tal ei ole võimalik siseneda selle territooriumile põhjusel, et liikmesriigi pädevad asutused on tema suhtes kohaldanud sissesõidukeeldu.

Allkirjad